

Posudek oponenta diplomové práce L. Křížové *Genius loci jako estetický problém*, Praha 2016.

Autorka zvolila zajímavé téma, propojující sféru umění (architektury, urbanismu) s environmentální estetikou a estetikou přírody. Rovněž postup pokusu o řešení problému genia loci jako esteticky relevantního konceptu je vhodně zvolený a smysluplně vedený od traktování pojmu místa, přes referování o výzkumu reprezentace míst s geniem loci a jeho kritiku po definici pojmu a jeho estetické dimenzi. Vychází přitom ze známé koncepce Norberga-Schulze, připojuje environmentální estetiky Carlsona, Berleanta a Coopera a dospívá k poněkud rozpačitému přiblížení ke konceptu topofilie Yi-Fu Tuana.

Práce vykazuje jen omezenou kritičnost k přejímaným názorům a nedostatek důsledného domýšlení vlastních dílčích závěrů. Na některé z nich musím poukázat. Hned v úvodu (s.2) klade otázku, zda jsou zážitek genia loci a estetický prožitek podobné nebo „dokonce stejné“. Minimálně jde o srovnávání různých úrovní obecnosti, protože estetický prožitek je obecnější koncept. Při tlumočení názorů Yi-Fu Tuana tvrdí: „samotná percepce může podle něj zahrnovat i emocionální hledisko...“ – pravdou je, že percepce nemůže nezahrnovat emocionální hledisko, což lze snadno doložit třeba recentními výzkumy kognitivních neurověd. Na s. 6. se objevuje jedna z mnoha kontradikcí celé práce: opět ve výkladu názorů Norberga-Schulze uvádí, že tento autor v protikladu k „...mentálním konstrukcím pojetí světa“ staví fenomenologii architektury. O několik řádků níže je ovšem existenciální prostor (který věda neuvažuje) „vymezen duchovním obrazem“. Jaký je rozdíl mezi duchovním obrazem a mentální konstrukcí? S.8. – na poušti se člověk „nesetkává s rozmanitými silami přírody“ – přijal by tento názor člověk, který zažil písečnou bouři? V kapitole 2.2. se autorka ptá na schopnost objektivního hodnocení genia loci a pokračuje: „Mělo by být místo hodnoceno se střízlivým

odstupem bez individuálních emocí?“ Opět musím připomenout, že bez emocí nelze hodnotit vůbec nic. Na konci téže stránky další otázka ze „stejného soudku“: můžeme prožít /genius loci/ bez citové vazby? Nic nemůžeme prožít bez citové vazby, pouze ve vzácném případě vážných mozkových chorob a degenerací, které ovšem předem vylučují samu možnost estetického prožitku. V poznámce č. 49 na s. 24 přebírá pojem identifikace s možností odcizení subjektu sobě samému, aniž by zvažila těsně příbuzný a pro estetiku vysoce relevantní koncept empatie. V této druhé části nakonec dochází, oprávněně, k závěru, že prožitek génia loci, resp. místo s touto charakteristikou nelze adekvátně zprostředkovat jakoukoli jeho reprezentací. Na s. 30 odkazuje na Davida Coopera a možné ztotožnění (chybné) nálad s emocemi. Jemnější rozlišení, právě z hlediska časové charakteristiky (nálady trvají déle a jsou méně intenzivnější a „globálnější“ oproti emocím a pociťování pocitů) by bylo pro sledované téma více než přínosné. „První dojem“, převzatý od Christophera Daye, by se mohl rozpracovat v několika relevantních směrech, např. směrem k rozdílu mezi estetickým a logickým postojem (od celku k částem vs. od částí k celku) nebo směrem k afektové heuristice jako „nárazníkovému pásu“ každého prožitku a hodnocení, včetně estetického. Tvrzení na konci kapitoly 3.3 (s. 33) že při prožitku sepjetí s místem „přestáváme vnímat okolní svět“ je v rozporu s mnohokrát deklarovanou recepcí místa a genia loci jako komplexu a průsečíku kontextů. V podkapitole o paměti krajiny se přímo nabízí komparace a aplikace autorkou samou zmiňovanou narativní dimenzí prožívání přírody, bohužel chybí

Na začátku kapitoly 3.5., při tlumočení názorů Jiřího Zemánka opakuje náhled, že při vnímání přírody je třeba odhlédnout od racionálního myšlení neboli všech praktických faktorů. Vedle chybného ztotožňování praxe a racionálního myšlení by nešlo udržet kontextuální chápání genia loci, narativní dimenzi estetické recepce přírody při jeho úplné absenci. Dalšího přeexponovaného zobecnění se dopouští při rozšíření prchavosti estetického zážitku na veškeré estetické prožitky, což se dále projevuje při chybném

traktování psychické distance a její možné aplikace na prožitek genia loci. V dílčím shrnutí kap. 3.6. nevím, jak autorka dospěla k požadavku osamělosti pozorovatele (ne právě šťastně zvolený termín) genia loci a ztráty pojmu o čase. Běžná zkušenost popírá tyto formulace. Na téže straně se opakuje s vytrvalostí hodnou nosnějšího náhledu „odpoutání od racionálního myšlení“ a autorka tak tlačí prožívajícího genia loci do polohy „blouznivce z našich hor“. Další odlišování prožitku genia loci, estetického prožitku a zážitku uměleckého opět trpí nesouřadností uvedených konceptů, estetický prožitek zastřešuje oba dva další zmíněné a nevylučují se navzájem. V citátu z Karla Čapka (s. 38) se prezentují věty. „...uvědomuji si, že zažívám přírodu, že to vše je příroda...“ jak bych mohl dospět k tomuto uvědomění, pokud bych, jak mnohokrát opakuje autorka, „vypnul“ (racionální) myšlení?! Na s. 39 není pravda, že by se „vytratila potřeba znalosti historie“, protože ta patří do předchozí zkušenosti, ovlivňující jakýkoliv estetický prožitek. Na s. 42 interpretace psychické distance je zavádějící, Bullough uvádí mlhu na moři jako příklad nástupu estetické distance, nikoli jako vizuální metaforu působení distance ve všech případech, mimo jiné i mimo umění, jak autorka dále zapomíná. Kromě toho, autorka zaměňuje nástup distance a „budování zkušenosti na nové bázi“, které nejen že není v rozporu s prožitkem (i dlouhým) genia loci, ale naopak ho může potvrdit. Závěr i sebehodnocení o vystihnutí podstatných rysů prožitku genia loci jsou pak poněkud nepřesvědčivé. Autorka bohužel neprokázala žádoucí estetickou erudici, v důležitých bodech práce se buď mýlí nebo zjednodušuje nebo se dopouští nevyargumentovaných inferencí. Pro vhodně zvolené téma i principiálně dobrý záměr práci doporučuji k obhajobě, navrhuji hodnocení **dobře**.

Praha 8.9.2016

Prof. PhDr. Vlastimil Zuska, CSc.